

Розвиток понятійно-категоріального апарату реформування національної системи охорони здоров'я

У результаті проведеного дослідження розроблено понятійно-категоріальний апарат державної політики інтеграції національної системи охорони здоров'я до європейського медичного простору. Запропоновано інтерпретацію поняття «державна політика інтеграції національної системи охорони здоров'я до європейського медичного простору» та обґрунтовано його зміст. Вперше визначено сутність поняття «національна система охорони здоров'я» у такому формулюванні: національна система охорони здоров'я держави – це багаторівнева, адаптивна, міжгалузева система суспільних відносин, зумовлена сукупністю чинників і заснована на правових, фінансових, організаційних та методологічних інструментах, спрямованих на забезпечення здоров'я населення. Вона становить систему медичного обслуговування громадян, осіб без громадянства та іноземців у межах території держави або, у визначених випадках, за її межами, що може реалізовуватися державними, муніципальними чи приватними (вітчизнійними та іноземними) закладами охорони здоров'я, які функціонують на ринку медичних послуг. Відповідно, європейський медичний простір пропонується розглядати як міжнародну, багаторівневу систему суспільних відносин, що визначає правові, фінансові та організаційні механізми надання медичної допомоги в межах Європейського Союзу, формує єдині стандарти з урахуванням національних особливостей і правових традицій кожної держави-члена. Додатково уточнено зміст спорідненого поняття «медична послуга» та визначено, що громадське здоров'я є результатом функціонування національної системи охорони здоров'я.

Ключові слова: національна система охорони здоров'я; державна політика; європейський медичний простір; понятійно-категоріальний апарат; медична послуга; громадське здоров'я.

Актуальність теми. Понятійно-категоріальний апарат є важливим елементом дослідження в галузі наук державного управління, адже дозволяє ідентифікувати змістовні властивості досліджуваного суспільного явища. В контексті досліджуваного об'єкта державного управління – національна система охорони здоров'я – є потреба в уточненні змісту сукупності понять та категорій, які характеризують як власне державне управління та державну політику, так і систему охорони здоров'я. «Система охорони здоров'я є особливим об'єктом державного управління, що обумовлено її значенням у забезпеченні життєдіяльності суспільства. Водночас ця сфера державного управління має значні відмінності від інших, адже пов'язана зі здоров'ям людини та громадським здоров'ям в цілому. Сфера охорони здоров'я пов'язана із виконанням державою соціальної функції, з одного боку, та забезпеченням безпеки з іншого. Крім того, система охорони здоров'я знаходиться на перетині інтересів різних соціальних інститутів та інституцій, що визначає необхідність їх врегулювання при розробці державно-управлінських рішень та формування державної політики. Адже це дозволить уникнути конфлікту інтересів та налагодити соціальний консенсус у суспільстві» [1].

У науці поняття «національна система охорони здоров'я» не розкрита, адже вчені переважно вживають поняття «система охорони здоров'я», не прив'язуючи її до національних особливостей певної країни. Проте в контексті формування державної політики інтеграції в європейський медичний простір є необхідність розглядати саме національну систему охорони здоров'я як комплексний об'єкт державного управління. В контексті об'єктно-предметного поля дослідження важливим є також введення в систему понять змісту терміна «європейський медичний простір», що може використовуватися як для цілей наукового дослідження, так і в окремих практиках розробки механізмів державної політики.

Аналіз останніх досліджень. Питання розвитку понятійно-категоріального апарату державного управління в сфері охорони здоров'я представлені в наукових працях багатьох вітчизняних вчених, таких як: Я.Ф. Радиш, С.Г. Бугайцов, Н.П. Ярош, Н.О. Рингач, М.В. Банчук, О.В. Клименко, З.О. Надюк, Т.М. Курило, В.М. Рудий, О.І. Мартинюк, В.В. Лещенко, І.М. Паращич, Л.О. Буравльов, І.О. Бедрик, Л.А. Ляховченко, О.М. Торбас, Н.О. Васюк, О.Л. Корольчук, Т.Є. Висоцька, І.В. Білоус, В.В. Дудка, П.Й. Кузьмінський, К.І. Жилка, О.Д. Фірсова, Н.П. Кризина, С.Є. Мокрецов, Т.Ю. Коваленко, М.М. Білинська, Д.М. Джафарова, І.І. Фуртак, Я.М. Пітко, Н.Є. Дуб, Ю.О. Фільц, О.П. Штогрин, Н.Я. Юристовська, Я.Ю. Шегедин, В.В. Шевчук, С.М. Вовк, В.В. Карлаш, О.В. Устимчук, О.В. Галацан, Ю.О. Котляревський, Ж.Д. Кравченко, Ю.О. Лермонтова, А.В. Антонов, Л.В. Антонова, Н.В. Дацій, С.М. Домбровська, Д.В. Карамішев, Л.В. Сергієнко, О.Д. Крикун, С.М. Петрик, Ф.Р. Криничко та інші.

Викладення основного матеріалу. Потреба в постійному перегляді теоретико-методологічних положень державної політики в сфері охорони здоров'я, зокрема змістовних властивостей понять та категорій, обумовлена сукупністю причин, основною з яких є те, що система охорони здоров'я є динамічною та мінливою до зовнішнього середовища системою суспільних відносин, які впливають на стан здоров'я населення і, як наслідок, на інші сфери суспільних відносин. Це вимагає постійного перегляду теоретичних, методологічних, організаційних положень формування та реалізації державної політики в цій сфері. Крім того, євроінтеграційні процеси вимагають перегляду існуючої практики та розробки нових механізмів інтеграції національної системи охорони здоров'я в європейський медичний простір. «Питання забезпечення здоров'я населення є одним з найбільш важливих питань державної соціальної політики у всіх розвинутих країнах світу. Значна увага надається йому і у європейській та світовій практиці у сфері охорони здоров'я. Так нова європейська політика щодо здоров'я вимагає критичного перегляду існуючих механізмів управління охороною здоров'я, удосконалення політики охорони здоров'я, розвитку структур громадського здоров'я, пріоритету надання медико-санітарної допомоги, впливу на провідні чинники ризику. Основи політики "Здоров'я-2020" враховують чотири пріоритетні напрями стратегічних дій, серед яких варто виокремити зміцнення систем охорони здоров'я, що мають бути орієнтованими на людину, потенціал системи громадського здоров'я, готовність до надзвичайних ситуацій, епіднадгляд та реагування, підвищення "міцності" місцевих громад та створення підтримуючого середовища» [2].

Труднощі формування державної політики інтеграції національної системи охорони здоров'я в європейський медичний простір полягають в складності цього об'єкта та його багатоаспектному прояві в розвитку суспільних процесів. Крім того, національна система охорони здоров'я характеризується як складна міжгалузева, міжсистемна та міждисциплінарна система суспільних відносин. Саме зазначені властивості мають бути враховані в змісті складових понятійно-категоріального апарату.

Вітчизняна дослідниця проблем державного управління охороною здоров'я Л.Р. Криничко розробила матрицю міждисциплінарної взаємодії в сфері державного управління системою охорони здоров'я (табл. 1).

Таблиця 1

Матриця міждисциплінарної взаємодії в сфері державного управління системою охорони здоров'я за Л.Р. Криничко [3]

Об'єкт	Громадське здоров'я	Система охорони здоров'я
Характеристики	<i>Юридичні</i>	
<i>Об'єкт</i>	Конституційне право людини на здоров'я	Система охорони здоров'я є об'єктом правового регулювання
<i>Прояв у державному управлінні</i>	Державне управління має забезпечити виконання конституційного права людини на здоров'я	Державне управління системою охорони здоров'я може реалізуватися через правовий механізм
Характеристика	<i>Соціологічні</i>	
<i>Об'єкт</i>	Громадське здоров'я є об'єктом соціального дослідження як за якісними, так і кількісними показниками, що характеризує стан суспільства	Соціологія вивчає вплив системи охорони здоров'я на стан громадського здоров'я
<i>Прояв у державному управлінні</i>	Державно-управлінські рішення в сфері охорони здоров'я приймаються на основі соціологічних досліджень якісних та кількісних показників громадського здоров'я	Соціологічні дослідження дозволяють оцінити ефективність державно-управлінських рішень щодо охорони здоров'я
Характеристика	<i>Економічні</i>	
<i>Об'єкт</i>	Громадське здоров'я є складовою людського капіталу та трудового потенціалу як об'єктів економічних систем та фактором їх розвитку	Система охорони здоров'я є об'єктом фінансування, а діяльність суб'єктів системи є об'єктом менеджменту
<i>Прояв у державному управлінні</i>	Громадське здоров'я може бути фактором, що впливає на державно-управлінські рішення, а також визначальним детермінантом у формуванні системи охорони здоров'я	Система охорони здоров'я формується та керується державним управлінням, а державно-управлінські рішення приймаються органами центральної виконавчої влади

У контексті зазначеного під час дослідження змісту поняття «національна система охорони» необхідним є врахування міждисциплінарності. Поняття «національна система охорони здоров'я» на сьогоднішній день ні в науковій, ні в практичній літературі не висвітлено, а його зміст має виходити із поняття «система охорони здоров'я», що в науковій літературі розглядається з різних точок зору.

У нормативній базі України питання змісту системи охорони здоров'я представлено в Законі України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» [4]. Так в цьому Законі система охорони здоров'я тлумачиться так: «охорона здоров'я – це система заходів, спрямованих на забезпечення збереження і розвитку фізіологічних та психологічних функцій, оптимальної працездатності та соціальної активності людини при максимальній біологічно можливій індивідуальній тривалості життя» [4]. В той же час світова організація здоров'я розглядає цю систему в контексті такого змісту: «Система охорони здоров'я – це всі організації, люди та заходи, чия головна мета – сприяти, відновлювати або підтримувати здоров'я» [5]. Зазначені тлумачення різняться, проте мета визначення спрямована на забезпечення здоров'я населення.

Аналізуючи підходи вітчизняних та зарубіжних вчених, зміст поняття «системи охорони здоров'я» можна розглядати в різних контекстах:

- система заходів для забезпечення здоров'я населення. Булеца С.Б. у цьому контексті пропонує характеризувати зміст системи охорони здоров'я таким чином: «охорона здоров'я – це система державних і суспільних заходів, спрямованих на захист здоров'я, попередження і лікування захворювань та забезпечення довголіття людини» [6]. Зазначений підхід є людиноцентризованим, адже в основу ставить не населення в цілому, а конкретно людину. В такому контексті варто наголосити, що будь-яка державна політика знаходиться на межі конфлікту інтересів, адже іноді на вагу можуть ставитися інтереси усього суспільства, тобто громадське здоров'я та здоров'я конкретної людини. Карамішев Д.В. пропонує під системою охорони здоров'я розуміти «систему заходів політичного, економічного, правового, соціального, культурного, наукового, медичного, санітарно-гігієнічного та протиепідемічного характеру, спрямованих на збереження та зміцнення здоров'я кожного громадянина, надання йому адекватної медичної допомоги у разі погіршення або втрати здоров'я» [7]. Цей підхід досить чітко характеризує саме медичну сторону охорони здоров'я та зміст тих заходів, до яких мають застосовувати. Правовий підхід до сутності системи охорони здоров'я висвітлено в праці О.В. Ліфінцева, де автор зазначає, що система охорони здоров'я – це «система законодавчо регламентованих заходів з боку спеціально уповноважених суб'єктів, що провадять медичну практику та які спрямовані на подання населенню послуг медичного характеру» [8]. Вітчизняний вчений С.Г. Стеценко пропонує під системою охорони здоров'я розуміти «систему заходів, спрямованих на забезпечення збереження і розвитку фізіологічних і психологічних функцій, оптимальної працездатності та соціальної активності людини за максимальної біологічно можливої індивідуальної тривалості життя» [9]. Такий підхід характеризує здоров'я людини через фізіологічні та психологічні функції та її роль у суспільних відносинах. У широкому та вузькому розумінні систему охорони здоров'я досліджує Ю.Швець: «у вузькому значенні охорону здоров'я доцільно розглядати як систему правових, соціально-економічних і лікувально-профілактичних заходів та засобів, спрямованих на збереження здоров'я людини, а у широкому – як сукупність заходів політичного, економічного, правового, соціального, культурного, наукового, медичного, санітарно-гігієнічного та протиепідемічного характеру, спрямованих на збереження і зміцнення фізичного та психічного здоров'я кожної людини, підтримання її довголітнього активного життя, надання їй медичної допомоги в разі втрати здоров'я» [10]. Досить важливо підкреслити пропозиції автора щодо змістовної характеристики заходів, адже система охорони здоров'я передбачає як суспільні заходи, так власне і медичні;

- сфера діяльності держави. Цього підходу притримуються такі вчені, як: В.В. Опалько («Охорона здоров'я – галузь діяльності держави, метою якої є організація та забезпечення доступного медичного обслуговування населення. Охорона здоров'я – це ключовий елемент національної безпеки держави» [11]); В.І. Юнгер («Система охорони здоров'я є складною динамічною системою, яка, на відміну від інших суспільно значущих сфер діяльності держави, охоплює найширше коло зацікавлених сторін, оскільки забезпечує базові потреби людини» [12]);

- система суспільних відносин. У цьому напрямі працювали такі вчені: З.С. Гладун («система охорони здоров'я – це складний соціальний феномен, який можна розглядати як визначальний чинник рівня людського розвитку суспільства та його прогресу, соціальної політики держави та її національної безпеки» [13]); М.М. Білинська, Я.Ф. Радиша («відкрита, динамічна, складна соціально-економічна система, що є сукупністю різноманітних державних і недержавних органів та організацій, діяльність яких здійснюється на основі міжгалузевих відносин і направлена на збереження, зміцнення і відновлення здоров'я населення» [14]); («мультискладна система, що може бути подана низкою різних підсистем і підгалузей на всіх рівнях поділу суспільної праці, діяльність яких у сукупності спрямована на досягнення стратегічних цілей зміцнення соціального здоров'я людей, починаючи з місця їх проживання – територіальних громад. До її складу належать: наявна галузь охорони здоров'я, підсистеми оздоровчої діяльності, підсистеми підготовки кадрів (медичних працівників, менеджерів та інших фахівців, які залучаються до процесів управління системою охорони здоров'я), а також інші структури, пов'язані з

охороною здоров'я» [15]. Такий підхід повною мірою характеризує систему охорони здоров'я як певну сферу державного управління;

- сукупність організацій та інституцій. Такий підхід підтримує Г.Л. Демочко, вказуючи на зазначене далі: «Система охорони здоров'я – це сукупність всіх організацій, інститутів і ресурсів, головною метою яких є поліпшення здоров'я населення» [16]. В цьому контексті інституціями є суб'єкти державного управління системою охорони здоров'я, інститути громадянського суспільства, заклади охорони здоров'я та інші суб'єкти, що забезпечують реалізацію медичних послуг.

Вчені у свої дослідженнях пропонують розглядати систему охорони здоров'я в різних аспектах, зокрема В.І. Юнгер розробив категоріальний апарат, в якому система охорони здоров'я вивчається за таких підходів:

«- теоретичний підхід: система охорони здоров'я – це складна динамічна система, функціонування якої спрямоване на реалізацію соціальної функції держави щодо забезпечення здоров'я людини та громадського здоров'я населення через сукупність заходів організаційного, правового, інформаційного, освітнього та економічного характеру, які забезпечують профілактику захворювань серед населення та надання медичної допомоги;

- суб'єктний підхід: система охорони здоров'я – це діяльність суб'єктів керуючої та керованої системи щодо здійснення організаційних, правових, інформаційних, освітніх та економічних заходів з профілактики захворювань серед населення та надання медичної допомоги;

- галузевий аспект: система охорони здоров'я – це сукупність галузей, що складають (реалізація медичних послуг) та забезпечують (підготовка та перепідготовка медичних кадрів, фармацевтичне виробництво, інформаційні технології в медичній сфері, виробництво медичної техніки та технологій) реалізацію медичної допомоги населенню;

- об'єкт державного управління: система охорони здоров'я є складною системою суспільних відносин із забезпечення профілактики захворювань серед населення та надання медичної допомоги через реалізацію медичних послуг державними та приватними інституціями, підготовку та перепідготовку медичних кадрів, регулювання виробництва ліків, медичної техніки та технологій, щодо якої суб'єкти формування та реалізації державно-управлінських рішень здійснюють сукупність заходів організаційного, інформаційного, освітнього, правового та економічного характеру;

- як наука: система охорони здоров'я – це система знань про суспільні відносини з забезпечення профілактики захворювань серед населення та надання медичної допомоги через реалізацію медичних послуг, що передбачає як медичні заходи, так і заходи організаційного, інформаційного, освітнього, правового та економічного характеру» [17].

Криничко Л.Р. пропонує розглядати систему охорони здоров'я в контексті таких підходів:

«- як вид суспільної діяльності: сукупність заходів та ресурсів у сферах матеріального та нематеріального виробництва, що в сукупності складає медичну послугу на платній чи безоплатній основі щодо забезпечення здоров'я окремої людини та громадського здоров'я в цілому через профілактику, лікування, обслуговування та формування умов безпечної життєдіяльності суспільства та яка реалізується державними та/або приватними організаціями;

- як наука: система знань щодо заходів медичного, управлінського, економічного, правового, соціального, інформаційного характеру в забезпеченні здоров'я окремої людини та громадського здоров'я в цілому;

- як сфера державного управління: це сфера державного управління, що регулює організації, реалізації та формування ресурсів для забезпечення заходів у сферах матеріального та нематеріального виробництва, що в сукупності складає медичну послугу на платній чи безоплатній основі щодо забезпечення здоров'я окремої людини та громадського здоров'я в цілому через профілактику, лікування та формування умов безпечної життєдіяльності суспільства» [18].

Зважаючи на багатоаспектний прояв системи охорони здоров'я вбачаємо необхідність для цілей цього дослідження та для практики формування та реалізації державної політики ввести в науковий обіг поняття «національна система охорони здоров'я».

Зважаючи на підходи вчених до змісту системи охорони здоров'я та потреби врахування національних особливостей, пропонуємо під цим поняттям розуміти зазначене далі: **національна система охорони здоров'я держави** – це багаторівнева, адаптивна, міжсекторальна система суспільних відносин, які визначаються сукупністю факторів та базуються на сукупності методів, процедур, принципів, заходів, інструментів, правового, фінансового та організаційного забезпечення впливу на здоров'я населення, що становить систему медичної допомоги громадянам, особам без громадянства, іноземцям в межах держави або в окремих випадках поза її межами, яка може реалізовуватися державними, комунальними та приватними (внутрішніми та зарубіжними) закладами охорони здоров'я на ринку медичних послуг.

Ключовими поняттями національної системи охорони здоров'я є: медичні послуги, медична допомога та громадське здоров'я.

Вивчивши підходи вчених до розуміння медичної послуги, пропонуємо її розуміти в декількох аспектах:

- по-перше, медичний: медична послуга – сукупність заходів та медичних маніпуляцій щодо надання медичної допомоги (первинна, вторинна, третинна) пацієнту професійними лікарями та медичним персоналом на платній або безоплатній основі, добровільно або вимушено, на вимогу пацієнта, довіреної особи або в певних умовах;

- по-друге, економічний: медична послуга – вид економічної діяльності в сфері надання медичної допомоги особі на платній або безоплатній основі, добровільно або вимушено, що реалізується закладами охорони здоров'я, які мають відповідну ліцензію на той чи інший вид медичної допомоги;

- по-третє, юридичний: медична послуга – визначена договором або законом медична допомога, що надається закладами охорони здоров'я, що мають ліцензію, пацієнтам на платній або безоплатній основі, добровільно або вимушено, на вимогу пацієнта, довіреної особи або в певних умовах;

- по-четверте, професійний: медична послуга – професійна діяльність лікарів та медичного персоналу щодо надання медичної допомоги пацієнтам на платній або безоплатній основі, добровільно або вимушено, на вимогу пацієнта, довіреної особи або в певних умовах в межах діяльності закладу охорони здоров'я або індивідуально.

У контексті тлумачення поняття «медичної послуги» ключовим є медична допомога. Законодавством передбачено таке визначення: «медична допомога – діяльність професійно підготовлених медичних працівників, спрямована на профілактику, діагностику, лікування та реабілітацію у зв'язку з хворобами, травмами, отруєннями і патологічними станами, а також у зв'язку з вагітністю та пологами» [19]. Зазначене визначення пропонуємо розширити в контексті консультування та супроводу.

Результатом функціонування національної системи охорони здоров'я має стати високий рівень громадського здоров'я. «Одним з найважливіших досягнень науки XIX–XX ст. стало вироблення уявлення про громадське (суспільне) здоров'я як сукупність здоров'я всіх членів суспільства. В той час як історія вчення про індивідуальне здоров'я нараховує майже дві тисячі років, беручи свій початок від медицини Древньої Греції і Древнього Риму, 84 концепція суспільного здоров'я існує приблизно два століття. Її виникнення пов'язане з Великою французькою революцією і деякими іншими подіями кінця XVIII – початку XIX ст.» [34]. У нормативній базі цей термін закріплений у такому тлумаченні: «громадське здоров'я – сфера знань та організована діяльність суб'єктів системи громадського здоров'я щодо зміцнення здоров'я, запобігання хворобам, покращення якості та збільшення тривалості життя» [20].

Представлений аналіз дефініцій громадського здоров'я вказує на вивчення цього суспільного явища як науки (сфери знань) та практики, мистецтва, сфери суспільних відносин. Проте досить широкий підхід щодо висвітлення змісту громадського здоров'я представлений в дисертаційній роботі В.І. Юнгера:

- «- теоретичний підхід: громадське здоров'я – це складна динамічна система щодо вивчення, аналізу та оцінки стану здоров'я населення, за результатами яких відбувається розробка та реалізація заходів профілактичного, екологічного, медико-санітарного, культурно-просвітницького та освітнього характеру з метою забезпечення високого рівня здоров'я населення;

- суб'єктний підхід: громадське здоров'я – це діяльність органів державної влади, що реалізують державну політику в сфері громадського здоров'я, суміжних сферах, суб'єктів громадянського суспільства щодо вивчення, аналізу та оцінки стану здоров'я населення, за результатами яких відбувається розробка та реалізація заходів профілактичного, екологічного, медико-санітарного, культурно-просвітницького та освітнього характеру з метою забезпечення високого рівня здоров'я населення;

- об'єкт державного управління: громадське здоров'я – це об'єкт державного регулювання, щодо якого приймаються державно-управлінські рішення, які пов'язані з формуванням та реалізацією механізмів з вивчення, аналізу та оцінки стану здоров'я населення, за результатами яких відбувається розробка та реалізація заходів профілактичного, екологічного, медико-санітарного, культурно-просвітницького та освітнього характеру з метою забезпечення високого рівня здоров'я населення;

- як наука: громадське здоров'я – це система знань про стан здоров'я населення, методи його вивчення та інструменти і способи забезпечення його відповідного рівня в державі через сукупність заходів профілактичного, екологічного, медико-санітарного, культурно-просвітницького та освітнього характеру» [21].

Погоджуємося із підходами вченого та пропонуємо доповнити їх таким чином:

- як результат функціонування національної системи охорони здоров'я: громадське здоров'я – результат функціонування системи охорони здоров'я, що характеризується станом здоров'я населення, результати вивчення якого стають основою прийняття державно-управлінських рішень щодо трансформації національної системи охорони здоров'я в цілому та розробки заходів профілактичного, медико-санітарного, просвітницького, культурного характеру зокрема.

Важливе значення в забезпеченні цього дослідження є потреба в визначенні поняття «європейський медичний простір». Це поняття не представлено в науковій літературі, проте заважаючи на зміст поняття «національна система охорона здоров'я» та існуючих підходів до інтеграцій в ЄС, під цим терміном

пропонуємо розуміти: *європейський медичний простір* – це міжнародна, багаторівнева система суспільних відносин, що визначає сукупність методів, процедур, принципів, заходів, інструментів, правового, фінансового та організаційного забезпечення надання медичної допомоги в Європейському Союзі, формуючи сукупність вимог та зважаючи на національні особливості і правові традиції кожної країни-члена Європейського Союзу.

Відповідно під державною політикою інтеграції національної системи охорони здоров'я в європейський медичний простір пропонуємо розуміти процес вироблення, формування, верифікації, реалізації, перегляду та оцінки державно-управлінських рішень, що передбачають сукупність методів, процедур, заходів, інструментів, принципів, які застосовуються суб'єктами державної влади щодо впливу на процес інтеграції національної системи охорони здоров'я в європейський медичний простір, що в результаті дозволяє забезпечити високий рівень громадського здоров'я, узгодження інтересів зацікавлених сторін та ефективність реалізації соціальної функції держави.

Висновки. В результаті проведеного дослідження розроблено понятійно-категоріальний апарат державної політики інтеграції національної системи охорони здоров'я в європейський медичний простір. Запропоновано тлумачення поняття «державної політики інтеграції національної системи охорони здоров'я в європейський медичний простір» - процес вироблення, формування, верифікації, реалізації, перегляду та оцінки державно-управлінських рішень, що передбачають сукупність методів, процедур, заходів, інструментів, принципів, які застосовуються суб'єктами державної влади щодо впливу на процес інтеграції національної системи охорони здоров'я в європейський медичний простір, що в результаті дозволяє забезпечити високий рівень громадського здоров'я, узгодження інтересів зацікавлених сторін та ефективність реалізації соціальної функції держави. Вперше обґрунтовано зміст поняття «національна система охорони здоров'я» в такій редакції: національна система охорони здоров'я держави – це багаторівнева, адаптивна, міжсекторальна система суспільних відносин, які визначаються сукупністю факторів та базуються на сукупності методів, процедур, принципів, заходів, інструментів правового, фінансового та організаційного забезпечення впливу на здоров'я населення, що складає систему медичної допомоги громадянам, особам без громадянства, іноземцям в межах держави або в окремих випадках поза її межами, яка може реалізовуватися державними, комунальними та приватними (внутрішніми та зарубіжними) закладами охорони здоров'я на ринку медичних послуг. Відповідно під європейським медичним простором запропоновано розуміти міжнародну, багаторівневу систему суспільних відносин, що визначає сукупність методів, процедур, принципів, заходів, інструментів правового, фінансового та організаційного забезпечення надання медичної допомоги в Європейському Союзі, формуючи сукупність вимог та зважаючи на національні особливості і правові традиції кожної країни-члена Європейського Союзу. Обґрунтовано зміст суміжного поняття «медична послуга»: медичний підхід (медична послуга – сукупність заходів та медичних маніпуляцій щодо надання медичної допомоги (первинна, вторинна, третинна) пацієнту професійними лікарями та медичним персоналом на платній або безоплатній основі, добровільно або вимушено, на вимогу пацієнта, довіреної особи або в певних умовах); економічний підхід (медична послуга – вид економічної діяльності в сфері надання медичної допомоги особі на платній або безоплатній основі, добровільно або вимушено, що реалізується закладами охорони здоров'я, які мають відповідну ліцензію та той чи інший вид медичної допомоги); юридичний підхід (медична послуга – визначена договором або законом медична допомога, що надається закладами охорони здоров'я, що мають ліцензію, пацієнтам на платній або безоплатній основі, добровільно або вимушено, на вимогу пацієнта, довіреної особи або в певних умовах); професійний підхід (медична послуга – професійна діяльність лікарів та медичного персоналу щодо надання медичної допомоги пацієнтам на платній або безоплатній основі, добровільно або вимушено, на вимогу пацієнта, довіреної особи або в певних умовах в межах діяльності закладу охорони здоров'я або індивідуально). Запропоновано розуміння громадського здоров'я як результату функціонування національної системи охорони здоров'я: громадське здоров'я – результат функціонування системи охорони здоров'я, що характеризується станом здоров'я населення, результати вивчення якого стають основою прийняття державно-управлінських рішень щодо трансформації національної системи охорони здоров'я в цілому та розробки заходів профілактичного, медико-санітарного, просвітницького, культурного характеру зокрема.

Список використаної літератури:

1. Криничко Л.Р. Удосконалення понятійно-категоріального апарату державного управління в сфері охорони здоров'я / Л.Р. Криничко, А.Р. Ватанов // Публічне управління і адміністрування в Україні. – 2017. – № 1. – С. 95–102.
2. Огнєв В.А. Громадське здоров'я: змістовно-управлінський аспект / В.А. Огнєв, І.А. Чухно // Україна. Здоров'я нації. – 2018. – № 3 (50). – С. 58–61.
3. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://pa.stateandregions.zp.ua/archive/1_2019/32.pdf.
4. Основи законодавства України про охорону здоров'я.

5. Everybody's business: Strengthening health systems to improve health outcomes (WHO Framework for Action, 2007) / World Health Organization [Electronic resource]. – Access mode : <https://www.who.int/>.
6. Булеца С.Б. Деякі аспекти поняття права на охорону здоров'я, медичну допомогу та біоетики в Україні, Словаччині та Угорщині / С.Б. Булеца // Медичне право України: проблеми становлення та розвитку : матеріали I Всеукр. наук.-практ. конф., 19–20 квіт. – Львів, 2007. – С. 38–44 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://medicallaw.org.ua/uploads/media/01_038_04.pdf.
7. Карамішев Д.В. Концепція інноваційних перетворень: міжгалузевий підхід до реформування системи охорони здоров'я (державноуправлінські аспекти) : монографія / Д.В. Карамішев. – Х. : ХарПІ НАДУ «Магістр», 2004. – 304 с.
8. Ліфінцев О.В. Поняття та особливості охорони здоров'я як об'єкта контролю / О.В. Ліфінцев // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право. – 2014. – Вип. 29, Ч. 2, Т. 3. – С. 148–152.
9. Медичне право України : підручник / за заг. ред. С.Г. Стеценка. – К. : Всеукраїнська асоціація видавців «Правова єдність», 2008. – 507 с.
10. Швець Ю. Зміст конституційного права особи на охорону здоров'я / Ю.Швець // Підприємництво, господарство і право. – 2017. – № 8. – С. 135–138.
11. Опалько В.В. Реформування системи охорони здоров'я в Україні / В.В. Опалько // Вісник Черкаського університету. – 2011. – № 207.
12. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://ztu.edu.ua/site/files/1/docs/%D0%A3%D0%BD%D1%96%D0%B2%D0%B5%D1%80%D1%81%D0%B8%D1%82%D0%B5%D1%82/%D0%A1%D0%BF%D0%B5%D1%86%D1%96%D0%B0%D0%BB%D1%96%D0%B7%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D1%96%20%D0%B2%D1%87%D0%B5%D0%BD%D1%96%20%D1%80%D0%B0%D0%B4%D0%B8/14.052.03/dis_%D0%AE%D0%BD%D0%B3%D0%B5%D1%80%D0%92%D0%86.pdf?utm_source=chatgpt.com.
13. Гладун З.С. Державна політика охорони здоров'я в Україні : монографія / З.С. Гладун [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://library.wunu.edu.ua/files/EVD/mg_dpouzou.pdf.
14. Державне управління охороною здоров'я в Україні: генеза і перспективи розвитку : кол. моногр. / за заг. ред. М.М. Білінської, Я.Ф. Радиша. – К. : НАДУ, 2013. – 424 с.
15. Бобровська О. Розвиток управління сферою охорони здоров'я на корпоративних засадах / О.Бобровська, І.Хожило [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2010/2010_01\(4\)/10boyukz.pdf](http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2010/2010_01(4)/10boyukz.pdf).
16. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://repo.knmu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/8d023328-d512-48b0-9519-45e8f091df36/content>.
17. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [dis_ЮнгерBI.pdf](#).
18. Криничко Л.Р. Державне управління системою охорони здоров'я в умовах реформування: проблеми теорії та методології : монографія / Л.Р. Криничко. – Житомир : Вид. О.О. Євенок, 2020. – 320 с.
19. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://ips.ligazakon.net/document/T113611?an=1>.
20. Про систему громадського здоров'я : Закон України № 26, ст. 93 / Відомості Верховної Ради України. – 2023.
21. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://ztu.edu.ua/site/files/1/docs/%D0%A3%D0%BD%D1%96%D0%B2%D0%B5%D1%80%D1%81%D0%B8%D1%82%D0%B5%D1%82/%D0%A1%D0%BF%D0%B5%D1%86%D1%96%D0%B0%D0%BB%D1%96%D0%B7%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D1%96%20%D0%B2%D1%87%D0%B5%D0%BD%D1%96%20%D1%80%D0%B0%D0%B4%D0%B8/14.052.03/dis_%D0%AE%D0%BD%D0%B3%D0%B5%D1%80%D0%92%D0%86.pdf.

References:

1. Krynychko, L.R. and Vatanov, A.R. (2017), «Udoskonalennia poniatiino-katehorialnoho aparatu derzhavnoho upravlinnia v sferi okhorony zdorovia», *Publichne upravlinnia i administruvannia v Ukraini*, No. 1, pp. 95–102.
2. Ohniev, V.A. and Chukhno, I.A. (2018), «Hromadske zdorovia: zmistovno-upravlinskyi aspekt», *Ukraina. Zdorovia natsii*, No. 3 (50), pp. 58–61.
3. [Online], available at: http://pa.stateandregions.zp.ua/archive/1_2019/32.pdf
4. *Osnovy zakonodavstva Ukrainy pro okhoronu zdorovia*.
5. World Health Organization, «Everybody's business: Strengthening health systems to improve health outcomes (WHO Framework for Action, 2007)», [Online], available at: <https://www.who.int/>
6. Buletsa, S.B. (2007), «Deiaki aspekty poniattia prava na okhoronu zdorovia, medychnu dopomohu ta bioetyky v Ukraini, Slovachchyni ta Uhorshchyni», *Medychne pravo Ukrainy: problemy stanovlennia ta rozvytku*, materialy I Vseukr. nauk.-prakt. konf., 19–20 kvit., Lviv, pp. 38–44, [Online], available at: http://medicallaw.org.ua/uploads/media/01_038_04.pdf
7. Karamyshev, D.V. (2004), *Kontseptsii innovatsiinykh peretvoren: mizhhaluzevyi pidkhid do reformuvannia systemy okhorony zdorovia (derzhavnoupravlinski aspekty)*, monohrafiia, KharRI NADU «Mahistr», Kh., 304 p.
8. Lifintsev, O.V. (2014), «Poniattia ta osoblyvosti okhorony zdorovia yak obiekta kontroliu», *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Serii. Pravo*, Issue 29, Part 2, Vol. 3, pp. 148–152.
9. Stetsenko, S.H. (ed.) (2008), *Medychne pravo Ukrainy*, pidruchnyk, Vseukrainska asotsiatsiia vydavtsiv «Pravova yednist», K., 507 p.
10. Shvets, Yu. (2017), «Zmist konstytutsiinoho prava osoby na okhoronu zdorovia», *Pidpriemnytstvo, hospodarstvo i pravo*, No. 8, pp. 135–138.

11. Opalko, V.V. (2011), «Reformuvannia systemy okhorony zdorovia v Ukraini», *Visnyk Cherkaskoho universytetu*, No. 207.
12. [Online], available at: https://ztu.edu.ua/site/files/1/docs/%D0%A3%D0%BD%D1%96%D0%B2%D0%B5%D1%80%D1%81%D0%B8%D1%82%D0%B5%D1%82%D0%A1%D0%BF%D0%B5%D1%86%D1%96%D0%B0%D0%BB%D1%96%D0%B7%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D1%96%20%D0%B2%D1%87%D0%B5%D0%BD%D1%96%20%D1%80%D0%B0%D0%B4%D0%B8/14.052.03/dis_%D0%AE%D0%BD%D0%B3%D0%B5%D1%80%D0%92%D0%86.pdf?utm_source=chatgpt.com
13. Hladun, Z.S., *Derzhavna polityka okhorony zdorovia v Ukraini*, monohrafiia, [Online], available at: https://library.wunu.edu.ua/files/EVD/mg_dpozou.pdf
14. Bilynska, M.M. and Radysh, Ya.F. (ed.) (2013), *Derzhavne upravlinnia okhoronoiu zdorovia v Ukraini: heneza i perspektyvy rozvytku*, kol. monohr., NADU, K., 424 p.
15. Bobrovska, O. and Khozhylo, I., «Rozvytok upravlinnia sferoiu okhorony zdorovia na korporatyvnykh zasadakh», [Online], available at: [http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2010/2010_01\(4\)/10boyukz.pdf](http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2010/2010_01(4)/10boyukz.pdf)
16. [Online], available at: <https://repo.knmu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/8d023328-d512-48b0-9519-45e8f091df36/content>
17. [Online], available at: [dis_IunherVI.pdf](#)
18. Krynychko, L.R. (2020), *Derzhavne upravlinnia systemoiu okhorony zdorovia v umovakh reformuvannia: problemy teorii ta metodolohii*, monohrafiia, Vyd. O.O. Yevenok, Zhytomyr, 320 p.
19. [Online], available at: <https://ips.ligazakon.net/document/T113611?an=1>
20. Verkhovna Rada Ukrainy (2023), *Pro systemu hromadskoho zdorovia*, Zakon Ukrainy No. 26, st. 93.
21. [Online], available at: https://ztu.edu.ua/site/files/1/docs/%D0%A3%D0%BD%D1%96%D0%B2%D0%B5%D1%80%D1%81%D0%B8%D1%82%D0%B5%D1%82%D0%A1%D0%BF%D0%B5%D1%86%D1%96%D0%B0%D0%BB%D1%96%D0%B7%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D1%96%20%D0%B2%D1%87%D0%B5%D0%BD%D1%96%20%D1%80%D0%B0%D0%B4%D0%B8/14.052.03/dis_%D0%AE%D0%BD%D0%B3%D0%B5%D1%80%D0%92%D0%86.pdf

Андрєєв Євгеній Володимирович – кандидат медичних наук, доцент кафедри сучасних технологій медичної діагностики та лікування Національного медичного університету імені О.О. Богомольця.

<https://orcid.org/0000-0002-0727-8166>.

Наукові інтереси:

– організаційне забезпечення державного управління сферою медичного туризму.

Andrieiev I.V.

Development of the conceptual and categorical apparatus for reforming the national healthcare system

As a result of the research, a conceptual and categorical framework for the state policy of integrating the national healthcare system into the European medical space was developed. The concept of “state policy for the integration of the national healthcare system into the European medical space” was interpreted and substantiated. For the first time, the content of the term “national healthcare system” was defined as follows: the national healthcare system of a state is a multi-level, adaptive, and cross-sectoral system of social relations, shaped by a set of factors and based on legal, financial, organizational, and methodological instruments aimed at ensuring the population’s health. It constitutes a system of medical care for citizens, stateless persons, and foreigners within the territory of the state or, in certain cases, beyond its borders, which may be implemented by state, municipal, or private (domestic and foreign) healthcare institutions operating in the medical services market. Accordingly, the European medical space is proposed to be understood as an international, multi-level system of social relations that determines the legal, financial, and organizational mechanisms for providing healthcare within the European Union, forming a unified set of standards while taking into account national characteristics and legal traditions of each EU member state. The content of the related concept of “medical service” was further clarified, and public health was defined as the ultimate outcome of the functioning of the national healthcare system.

Keywords: national healthcare system; public policy; European medical space; conceptual and categorical framework; medical service; public health

Стаття надійшла до редакції 20.01.2025.